

**Zalagyömörő Települési Örökségvédelmi
Hatástanulmánya**

**Munkaközi
2019**

Zalagyömörő Települési Örökségvédelmi Hatástanulmánya (munkaközi állapot)

A kulturális örökség védelemével kapcsolatos szabályokról szóló a 68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet 14. mellékletben előírt tartalommal

Bevezetés

Ez az örökségvédelmi vizsgálat egy hatástanulmány részeként a vonatkozó jogszabályok, különösen a Kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. Törvény, és a 68/2018. (IV. 9.) Kormányrendelet, valamint az előbbiekkal összefüggésben a 314/2012. (XI. 8.) Korm. rendelet vonatkozó részeinek előírásai szerint készült.

A tanulmányhoz felhasználásra kerültek korábbi vizsgálati anyagok (különösen e sorok írói által jegyzett Településképi arculati kézikönyv szövegei), rendezési tervek, a történeti, régészeti, művészettörténeti szakirodalom, és különféle adatbázisok anyaga (Arcanum, Miniszterelnökség).

A meglévő adatokat helyszíni bejárás során (2018. október) ellenőriztük, és a jogszabályi előírásnak megfelelő tartalommal a feladathoz igazított formába foglaltuk. Az utóbbi forma megengedett, indokoltan, az érthetőséget segítően, és hiánytalanul vonja össze a 68/2018. (IV. 9.) Kormányrendelet 14. melléklete összetartozó tartalmi elemeit, s azokat közös fejezetben fejt ki.

A hatástanulmány készítői egyúttal nyilatkoznak arról, hogy a tanulmány készítéséhez szükséges képesítéssel, gyakorlattal és szakértői jogosultággal rendelkeznek, szerepelnek a Miniszterelnökség által vezetett Műemléki szakértői névjegyzékben műemléki szakértőként (műemléki érték dokumentálása).

Budapest, 2018. december 7.

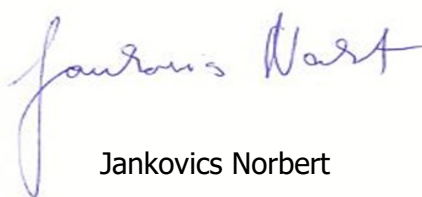

Batizi Zoltán
régész, régész
szakértő

szakértői sz.: 17-003

Máté Zsuzsanna
építész, műemléki
szakértő

szakértői sz.: 21-0073

Jankovics Norbert
művészettörténész, régész,
műemléki szakértő

szakértői sz.: 21-0016

1. Örökségvédelmi vizsgálat

1.1.A település történeti leírása- Természeti, tájhasználati, településhálózati és településszerkezeti összefüggések, táj- és településtörténet

Zalagyömörő a Marcal folyó medencéje alkotta kistáj déli, a folyó kisebb vízhozamú, eredéshez közeli részén, fekvő település. A Marcal-medence hazánk óceáni éghajlati hatású területén található, amely a többi, szomszédos területhez képest átlagosan nagyobb és egyenletesebb eloszlású csapadékot, és alacsonyabb hőmérsékletet is jelent. A völgyet, így a település határát is a lejtőkkel határolt sík, magas talajvízállású termőterületek jellemzik. Bár a talaj minősége nem a legjobb, de az állandó vízjárás, és az enyhe mikroklíma az őskor óta folyamatosan vonzották a megtelepedő embert.

A régészeti leletek tanúsága szerint a település határa az őskortól csaknem folyamatosan lakott volt, a mai Zalagyömörő történetének kezdetei azonban az írott források hiány miatt alig ismertek. Az Árpád-kor elején, a 11. században, a falu szemben később jellemző állandóságával még sokáig „mozgó” településtípus volt. Egy adott területen vándorolt, és költözött a lakosság, ebből alakult ki később a falvak külterülete. Az állandóságot 1100 tájától egyre inkább a templom és a temető jelentette, amely azután a falu szakrális, eszmei és igazgatási központjává vált. Ezzel magyarázható, hogy a települése kül- és belterületén is több középkori régészeti lelőhely ismert. Valószínű, hogy először csak a 15. századi forrásokban feltűnő Gyömörő nem pontosan a mai falu helyén létezett. 1423-ban egy oklevélben Ukkgyömörőnek, 1424-ben Gemerének, 1480-ban Gyömörőnek írták.

A terület békés fejlődésének a török Hódoltság vetett véget. Először a Balaton északi partját 1548-ban végigpusztító törökök dúlták fel a környékbeli falvakat, de a sümegi vár kvázi végvárrá válása miatt, a vár védelmében az összes úratelepült. Gyömörő ezt követően, a háborús helyzet állandósulása során sem néptelenedett el. Már a 17. században is főként nemesek lakták, és egészen a jobbágyfelszabadításig nemesi falu maradt. A kora újkortól Zalagyömörőhöz tartozott a Tarányi család tulajdonát képező Nyírlakpuszta, ami azóta Sümeg közigazgatási területére került. A 20. század elején kicsivel több, mint 1000, katolikus, magyar ajkú lakosa volt. Az 1950-es megyerendezés óta tartozik Veszprém megyéhez. Kultúrháza 1959-ben, orvosi rendelője 1962-ben épült. 2009-ben került kialakításra a falu határában lévő tó rendezése után a Gondolat Szabadidőpark.

A változatos növénytakarójú, szelíd tájak, a jó természeti adottságok a legkorábbi időszaktól vonzották állandó megtelepedésre az embert. Zalagyömörő bel- és külterületén, lévén ilyen területen fekszik, nem kevesebb, mint tizenegy védett régészeti területet tartanak nyilván.

A településtől délkeletre, az ún. Meleg-víz mentén az őskorból, a római korból, és a középkorból is lakott települések nyomai ismertek. A középkori Gyömöre falu a Zalagyömörő-Kisgyömörei-dűlő lelőhely környékén, a mai központtól távolabb, szintén délkeletre feküdt. A korábban ide tartozó Nyírlakpuszta mellett szintén középkori telepnyomok láttak napvilágot.

A legjelentősebb, országosan védett műemlék a település északi részén, útelágazásnál álló, keletelt, későbarokk, Szent Kereszt felmagasztalása római katolikus templom, a hajónál keskenyebb, a nyolcszög öt oldalával záródó szentéllyel, a nyugati, bejárati főhomlokzatához épített, törtvonalú sisakkal fedett, óraíves párkányú toronnyal, a szentély északi oldalán sekrestyével. Homlokzatai simára vakoltak, a széleken és a nyílások körül vakolatsávval. A bejárati ajtó szegmensíves, az ablakok félköríves záródásúak, a toronyszinten ovális ablak nyílik. Bent a hajót, a szentélyt és a sekrestyét is fiókos dongaboltozat fedi. A három csehsüveg-boltozatra ültetett karzat alja két pillérre támaszkodó kosárivekkel nyílik a hajó felé. Az 1913-ban készült főoltár neogótikus, az 1816-1818-ból származó klasszicista mellékoltár volt az egykori főoltár. Az oltárkép a Rózsafüzér Madonnát ábrázolja. A padok és szószék barokk stílusúak, 18. századiak. A szószék mellvédjének öt oldalán barokk keretben Krisztus és a négy evangélista képe van, erősen átfestve, a hangvető volutás díszű. A

diadalív két oldalán Assisi Szent Ferenc és Nepomuki Szent János klasszicizáló fa szobrai. A középkorban a falu nem volt egyházas hely, de az egykor nemesi Kisgyömörőt 1498-ban ismeretlen titulusú és korú kápolnájáról Kápolnásgyömörőnek nevezték. Ez a kápolna a török időkben elpusztult. A templomot a mainál egyszerűbb formában 1728-ban építették, majd Padányi Bíró Márton veszprémi püspök kezdeményezésére 1749-ben tornyot, nyugati karzatot, és sekrestyét is kapott. Mai formáját egy 1804 és 1807 közötti klasszicista, majd egy 1910 és 1913 közötti historizáló átalakítás során nyerte el.

Egyszerre szakrális- fogadalmi emlékek, tájékozódási- és határpontok is a magyar vidék jellegzetes színfoltjai, az útmenti fogadalmi keresztek. E sajátos plasztikai műfajnak Zalagyömörő bel- és külterületén több példája is akad.

Nyilvántartott műemléki értéként országos védelem alatt áll a község délnyugati részén, a Kisfaludy utcában álló későbarokk útszéli kőkereszt. Keszthely környéki homokkőből készült, erősen kihasasodó, barokk vonalú talapzatát saroklevelek és vésett vonalkeretű tükör díszíti. A kőrakást utánzó kereszttalpon a törrel átszúrt szívű fájdalmas Mária domborművű alakja áll. A háromkaréjos, domborművű rozettákkal díszített szárvégződésű kereszten, INRI felirat alatt a korpusz, a fej mögött három sugárkévével. Feltehetően a 18. század végén készítette a nemesi falu egyik tehetős lakója, feltételezések szerint a Kisfaludy család, akik az utcában kúriát bírtak. Korábban a Kisfaludy utca 21. számú ház előtt állt, 1972-ben a Kossuth u. 25., az akkori termelőszövetkezeti iroda, kertjébe helyezték át. Az eredeti ballusztos kerítés három oldala a templomkertbe, a negyedik a temető bejárata elé került az átköltöztetés során. Az ingatlan jelenlegi tulajdonosa a szobor területét a településnek adományozta. A kereszt 1781-es évszámú, átdolgozott párja a sümegi temetőben látható.

A keresztek közül időrendben a katolikus templom előtt álló homokkő példány következik, melyet 1856-ban állították. A központban kialakult szabad térségben, a Fő utcán emelkedő útszéli kőkeresztet 1868-ban emelték, eredetileg a mai posta-épület előtt helyezték el, ahonnan újabban rakták át mai helyére. A falu keleti végének közelében, egy Rákóczi úti kerítésébe foglalt, és a község délnyugati szélén, a Kisfaludy utca végén álló, útszéli kőkeresztek már a 20. század elején készültek.

A 84-es főút nyugati oldalán, a központba kelet felől bevezető út torkolatánál álló képoszlop a 19. század első feléből származhat. Magas, hasáb alakú, falazott építmény, homlokoldalán két tükörrel egymás fölött, amelyeken vasráccsal lezárt szoborfülkék nyílnak. Az alsóban az imádkozó Mária, a felsőben a csonkolt fatörzshöz kötéllel kikötözött, fején töviskoszorút hordó Krisztus festett szobrai találhatók.

Zalagyömörő legkorábban lakott magját az oldalhatáron álló házak sorával mindkét oldalon beépült egyutcás kis nemesi falut a Fő utca déli szakasza, és a közvetlenül ide torkolló Kisfaludy utca északi vége jelenti, az északi végpontban a katolikus templommal, amely a település határát is jelentette.

Az utcák vezetése, és a templom, amelyek a 18. századi állapotokra visszavezethetők, sem házak, sem összefüggő telekosztás nem maradt fenn e korai időszakból.

A belső utak állapota közepes-rossz, a mai útburkolatok jellemzően régiek, és túlhasználtak. A járdáknak csak kis része felújított.

A történeti térképek tanúsága szerint a falu a 19. század folyamán csaknem minden irányban növekedett kisebb mértékben, a már lakott területek pedig sűrűbb beépítésre kerültek.

A 20. század folyamán a lakott terület újra kissé minden irányban bővült, ekkora a település, ha laza beépítéssel is, de elérte az addig külterületen fekvő temetőt.

A Fő és a Kisfaludy utcák templomhoz közeli részén áll még egy-egy a kisvárosi polgári építészet hatását, szecessziós jegyeket mutató vakolatdísszel ellátott ház áll, de a faluképet az 1960-as, 70-es évek építkezései, és ezek közelmúltban lezajlott változatos minőségű és stílusú korszerűsítései (szigetelések, ablakcserek, új kerítések) dominálják.

A falu központjától nyugatra, távolabb fekvő, egykor a falu külterületének számító hely ma már a lakott résszel összeérő sírkert a 84. számú főút keleti oldalán, melyben a

legrégebbi, fellelhető sírkő a 19. század közepéről való, keresztjét a 20. század elején állították. Aránylag sok, homokkőből faragott, hagyományos formákat mutató sírtábla áll benne, és mintegy tucatnyi, homokkőből faragott, nagyméretű sírkereszt uralja a temetőt, a 19. század utolsó és a 20. század első harmadából. A sírok többsége műkő, a régebbi táblák ezek között, elszórtan állnak. A főút felé eső temetőrész ritkán használt, a falu felé eső szakasz zsúfolt, itt áll a közelmúltban felújított ravatalozó kisméretű épülete.

Zalagyömörő vázlatos térképe, a település történeti korszakainak és műemlékeinek jelölésével
(Településképi arculati kézikönyv, 2017)

Felhasznált irodalom

Bakay K.- Kalicz N.- Sági K.: Veszprém megye régészeti topográfiája. A devecseri és sümegi járás. (Magyarország régészeti topográfiája 3. kötet.) Akadémiai kiadó. Budapest, 1970

C. Tóth N.: Zsigmondkori oklevéltár X. (1423) Magyar Országos Levéltár kiadványai, II. Forráskiadványok 43. Budapest, 2007

Koppány T.- Lővei P.- Balázsik T.: Veszprém megye műemléki topográfiája. Kézirat OMF-OMVH. 1980-1991

R. Lendvai A.: Adatok Sümeg és Tapolca XVII–XIX. századi történetéhez, különös tekintettel a kézműiparra. In: A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei 17. Veszprém 1984 531-551.

Farkas G.: A Sümeg vidéki falvak múltjából. (Sümegcsehi, Bazsi, Sümegprága) A veszprémi püspöki uradalom történetéhez. In: Alba Regia 33. Székesfehérvár 2004 61-108.

Ilon G.- Juhász I.- Sümegi P.- Jakab G.- Szegvári G.- S. Törőcsik T.: A Marcal-völgy története az őskortól a középkorig egy környezetregészeti vizsgálat tükrében. Mezőlak-Szélmező tőzegláp geoarcheológiai vizsgálatának eredményei. In: Savaria 29. Szombathely 2006 147-216.

Jankovics N.- Klagyivik M.- Máté Zs.: Bazsi településképi arculati kézikönyve. Kézirat. 2017

Kiss L.: Földrajzi nevek etimológiai szótára I. kötet. Akadémiai kiadó, Budapest, 1997

Kovács F.: Zalagyömörő határa. In: Régészeti Kutatások Magyarországon 2010. Szerk.: Kisfaludi Júlia. Kiadja a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal és a Magyar Nemzeti Múzeum. Budapest, 2012 408.

Felhasznált adatbázisok

Első Katonai Felmérés- A Magyar Királyság területére, Arcanum Adatzbázis Kft. DVD- ROM. Bp. 2004

Második Katonai Felmérés: Magyar Királyság és a Temesi Bánság. Arcanum Adatzbázis Kft. DVD- ROM. Bp. 2005

Harmadik Katonai Felmérés, a Magyar Szent Korona Országai, 1:25.000. Arcanum Adatzbázis Kft. DVD- ROM. Bp. 2007

hungaricana.hu/hu/adatbazisok/ (a letöltés dátuma 2018. 10. 25.)

njt.hu (a letöltés dátuma 2018. 10. 25.)

Műemléki hatósági nyilvántartás (a letöltés dátuma 2018. 10. 25.)

A Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázisa (<http://archeodatabase.hnm.hu>, a letöltés dátuma 2018. 10. 25.)

1.2. A védett műemléki értékek települési értékléltára

1.2.1. Világörökségi, és a világörökségi várományos helyszínek és területeket

Zalagyömörő közigazgatási területén nincsen az UNESCO kulturális vagy természeti világörökségi helyszínek közé felvett objektum, terület, és ilyen nem szerepel a magyarországi várományosi helyszíneket felsoroló jogszabályban sem. (27/2015. (VI. 2.) MvM rendelet a Világörökségi Várományos Helyszínek Jegyzékéről)

1.2.2. Az országos építészeti örökség elemei

Zalagyömörő közigazgatási területén történeti táj, műemléki jelentőségű terület, kiemelt nemzeti emlékhely, nemzeti emlékhely, történeti emlékhely nem található.

Műemlékek

Sorszám	Megnevezés	Cím/EOV koordináták	Törzsszám/ Azonosító	Hrsz.	Műemléki védelem bíróság kategóriája, a védelem ideje, módja
	Jelleg, állapot Kép Ún. ex-lege műemléki környezet				
1.	Szt. Kereszt felmagasztalás a róm. kat. templom	Fő u. 40 ./ EOV 511596 187836, WGS84/GPS 47.020198, 17.22674	5356/1073 5	137	ún. II. bíráskategória, 22509/1958 ÉM 120344/1958 MM 1958.01.01 (miniszteri döntés)
	A település északi részén, útelágazásnál álló, keletelt templom, a hajónál keskenyebb, a nyolcszög öt oldalával záródó szentéllyel, a nyugati, bejárati főhomlokzatához épített, törtvonalú sisakkal fedett, órapárkányos toronnyal, a szentély északi oldalán sekrestyével. Homlokzatai simára vakoltak, a széleken és a nyílások körül vakolatsávval. A bejárati ajtó szegmensíves, az ablakok félköríves záródásúak, az egyenesszerű félromzatokkal közrefogott toronyszinten ovális ablak nyílik. A toronyaljából kétszárnyú, kazettás ajtó nyílik a hajóba. A hajót, a szentélyt és a sekrestyét fiókos dongaboltozat fedi. A három csehsüveg boltozatra ültetett karzat alja két pillérre támaszkodó kosárivekkel nyílik a hajó felé. Az 1913-ban készült főoltár neogótikus, az 1816-1818-ból származó klasszicista mellékoltár volt az egykori főoltár. Az oltárkép a Rózsafüzér Madonnát ábrázolja. A 18. századi padok és szószék barokk stílusúak. Az 1728 körül emelt és 1749-ben Padányi Bíró Márton püspök által átépített, toronnyal, karzattal és sekrestyével kiegészített templom 1804-ben villámcsapás következtében leégett. Felújítása 1807-ig tartott. 1910 és 1913 között újabb helyreállításhoz került sor. Állapota jó. A templom ex-lege műemléki környezete, törzsszám/azonosító: 5356/ 26162, Hrsz.: 113/3, 134, 135, 126, 138, 139, 64. 65, 66, 67				
2.	Kőkereszt	Kisfaludy u. 25./ EOV 511507 187241, WGS84/GPS 47.014828, 17.22576	11649/ 20830	13/9	2016. január 1. óta Nyilvántartott műemléki értéként védett

	Keszthely környéki homokkőből készült kereszt. Erősen kihasasodó, barokk vonalú talapzatát saroklevelek és vésett vonalkeretű tükör díszíti. A kőrakást utánzó keresztstalpon a törrel átszúrt szívű fájdalmas Mária domborművű alakja. A háromkaréjos domborművű rozettákkal díszített szárvégződésű keresztben, INRI felirat alatt a korpusz, a fej mögött három sugárkévével. Feltehetően a 18. század végén készítette a nemesi falu egyik tehetős lakója, feltételezések szerint a Kisfaludy család állíttatta, akik az utcában kúriát bírtak. A Kisfaludy utcában az 1809-69 közötti II. katonai térképen tűnik fel először kereszt. Korábban a Kisfaludy utca 21. számú ház előtt állt, amely Farkas Sándor nagybirtokos zalagyömörői birtokának cselédháza volt. 1972-ben a Kossuth u. 25. szám, az akkori Tsz-iroda kertjébe helyezték át. Az eredeti ballusztteres kerítés három oldala a templomkertbe, a negyedik a temető bejárata elé került az átköltöztetés során. Állapota közepes. Ex-lege műemléki környezete nincs.
--	--

1.2.3. Védetté nyilvánított és a nyilvántartott régészeti lelőhelyeket

A település közigazgatási területéről jelenleg 9 régészeti lelőhely ismert. (A Sümeghez csatolt Nyírlakpusztán két lelőhely létezett, ezek természetesen nincsenek benne a 9 lelőhelyben.) Ez a szám a természetföldrajzi adottságok és a környező települések

lelőhelyeinek ismeretében átlagosnak tekinthető, de bizonyos, hogy még több fel nem fedezett lelőhely található a helység területén. A lelőhelyek száma intenzívebb kutatások esetén a jövőben még emelkedhet. A község határában található ismert régészeti lelőhelyek nagyobb része terepbejáráskor kerültek elő. Megelőző feltárás, tervásatás, próbafeltárás, régészeti szakfelügyelet, helyszíni szemle, leletmentés nem történt a helység területén.

Terepbejárások

A Magyarország régészeti topográfiája 3. kötetének készítése során az 1960-as években több időszakban kutatva, terepbejárva három lelőhely került elő, ezek a következők: 9830, 9831, 9832. (Két másik, akkor még Zalagyömörőhöz tartozó lelőhely ma már Sümeghez tartozik.)

2010-ben Kovács Ferenc és munkatársa a Sümeg és térsége szennyvízcsatornázása projekt előkészítésekor négy új lelőhelyet talált és egyet kibővített.

Légifotózás

2003-ban Czajlik Zoltán két ismeretlen korú lelőhelyet azonosított légifotók alapján.

A település határának régészeti kutatottsága a fentiek ismeretében átlagos intenzitásúnak minősíthető.

A település határának kiterjedéséhez és a megtelepedésre alkalmas területek nagyságához viszonyítva az ismert régészeti lelőhelyek száma átlagos. A nem szántott, műveletlen vagy füves, erdős területek és a beépített vagy kertes területek miatt várható még további lelőhelyek előkerülése is.

A település ismert lelőhelyeinek korszakokként megoszlása:

(A Sümeghez csatolt nyírlakpusztai lelőhelyek nem kerültek be ebbe az összesítésbe.)

Az őskort viszonylag kevés lelőhely képviseli, összesen 3 ismert ebből az időszakból. Az őskoron belül pontosabban nem korhatározható lelőhelyek száma 1, egy másik valószínűleg az újkőkor középső szakaszára tehető, a harmadik a bronzkorra datálható.

A római korból nincs lelőhelyünk.

A népvándorláskorból sem ismert lelőhely.

A honfoglalás korból nem ismert lelőhely.

A középkori megtelepedést – arányaiban – nagyobb számú lelőhely jelzi. Két középkori telep, négy későközépkori telep ismert Zalagyömörő határából.

A két légifotózással felderített lelőhely ismeretlen korú felszíni leletek hiányában.

A hatástanulmány elkészítéséhez 2018 augusztusában szemlét végeztem a település lelőhelyein.

Jelenlegi ismereteink szerint összesen 9 (kilenc) régészeti lelőhely ismert a település bel- és külterületén. (Némelyik lelőhelyről több korszak emlékménye került elő.)

A település területének jelentős része mezőgazdasági művelés alá esik, ahol optimális növényborítottság mellett a régészeti érintettség könnyebben felderíthető. Emiatt az ismert régészeti lelőhelyek többsége szántóföldre esik. Lényeges figyelembe venni azt, hogy a település határának jelentős része nem kutatható kertként, legelőként, kaszálóként, valamint erdőként van hasznosítva, ahol szántás hiányában számos régészeti lelőhely rejtőzködhet észrevétlenül.

A belterületről jelenleg kettő régészeti lelőhely ismert. A 75583. számú teljesen a belterületre esik, a 9831. részben a bel-, részben a külterületen terül el.

A település közigazgatási határain belül külön jogszabályban fokozottan védett vagy kiemelten védett régészeti lelőhely egy sem található.

A Kötv. általános elvei alapján ex lege védett minden, jelenleg nyilvántartott régészeti lelőhely (9 db), a további ismert, de még nem nyilvántartott régészeti lelőhelyek esetében a bejelentést követően a központi közhiteles örökségvédelmi nyilvántartásba való bejegyzéssel,

külön jogi aktus nélkül, az általános védettséget az újonnan előkerült régészeti lelőhelyek is megkapják.

Jelenleg az alábbi korú és jellegű lelőhelyekről van ismeretünk:

- ismeretlen korú lelőhely (légifotóval azonosított): 2 db
- őskori telep (pontosabb korhatározás nélkül): 1 db
- újkőkori telep (valószínűleg vonaldíszes kultúra): 1 db
- bronzkori telep: 1 db
- középkori telep: 3 db
- késő középkori telep: 4 db

A régészeti lelőhelyek jellegéből adódóan a pontos lokalizáció, még inkább a pontos kiterjedés általában nem határozható meg pusztán a felszíni jelenségek alapján. Az adattári és szakirodalmi adatok, valamint az elvégzett helyszíni beazonosítások alapján az azonosított lelőhelyekkel érintett területek a hozzájuk tartozó helyrajzi számokkal részletesen az 1. sz. mellékletben találhatók.

Régészeti érdekű területek azok a területek, ahol a földrajzi adottságok és az adatgyűjtés során szerzett információk alapján egyéb lelőhelyek feltételezhetők. A régészeti lelőhelyek elhelyezkedését leginkább meghatározó vízfolyások közül településünk határában többet is találunk.

A jelenlegi területhasználat és területi állapot (mezőgazdasági művelés, zártkertek művelése, belterületi lelőhelyeken közművek és épületek létrehozása) a kulturális örökség régészeti elemeit nagymértékben érinti. Jelentősen károsodhatnak az intenzív talajművelésnek és erózióknak kitett területek, ami minden szántóföldi lelőhelyet hátrányosan érint.

A régészeti lelőhelyeket az építkezések és a talajművelés súlyosan károsították és továbbra is veszélyeztetik a földben lévő maradványokat. Az ismert lelőhelyek nagy részénél feltehetően ez már eddig is nagyfokú pusztítást eredményezett. Amennyiben a mezőgazdasági területeken fennmarad az intenzív talajforgatásos művelés (vagyis a szántás), akkor ez a pusztulás is folytatódik, hosszú távon pedig megsemmisülést eredményezhet.

Régészeti lelőhelyek Zalagyömörő közigazgatási területén

1. Zalagyömörő – MRT 3. kötet 67/1. lh.

Lelőhely-azonosító: 9830

A lelőhely megjelölése: újkőkori (valószínűleg vonaldíszes kultúra) telep, későközépkori telep
A lelőhely leírása: A sümegi műút és a Marcal-patak találkozásától északra, a patak jobb partját kísérő enyhén kiemelkedő dombon jellegtelen őskori cserepet, kovadarabot találtak az MRT készítői. Az egyik kerámia valószínűleg az újkőkori vonaldíszes kultúra hagyatéka. Ugyanitt későközépkori anyag is található.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott

A lelőhely veszélyeztetettsége: A lelőhely területe szántó, így veszélyeztetve vannak itt a kulturális örökség elemei. A lelőhely területén tilos a 30 cm-t meghaladó földmunka, pl. a talajlazítás vagy a mélyszántás.

Hrsz.: 05/9, 05/10, 05/13, 05/12, 05/11, 05/14

2. Zalagyömörő – Kisgyömörei-dűlő

Lelőhely-azonosító: 9831

A lelőhely megjelölése: őskori telep, bronzkori telep, későközépkori telep

A lelőhely leírása: A község keleti szélét átszelő, kb. észak-déli irányú kis patak alacsony dombok közt fut a Marcal felé. A domb déli tövében egy másik, északkelet felől folyó kis vízér

fut a patak felé. A vízfolyások közti domb tetején (a vízfolyásoktól így több száz méterre) kb. 100 x 20 méteres felületen silexdarabokat (pattintott kőeszköz) és őskori edények töredékeit találták a MRT készítői. Az ugyanitt talált középkori cserepeket az elpusztult Kisgyömöre faluhoz kötötték az MRT készítői. 2010-ben Kovács Ferenc régész és munkatársa a Sümeg és térsége szennyvízhálózatának kiépítése előtt terepbejárva a hálózat tervezett helyét a lelőhelyet kibővítette, mivel a patak keleti oldalán 300 méteres szélességben talált sok későközépkori és kevesebb bronzkori kerámiát. Kovács Ferenc szerint a faluhely a középkori Gyömöre maradványa és a lelőhely kelet felé egészen a 84. számú főútig terjed.

A középkori Gyömöre nevében egy innen való nemes nevében a 14. század végén említi oklevél. A 15. század elején Ukkgyömöre néven említik. Holub József, Zala vármegye történetének kutatója szerint Ukkgyömöre nem volt külön álló falu, hanem Gyömörének Ukk felé eső része. A régészeti adatok azonban azt mutatják, hogy két Gyömöre létezett, az egyik a mai Kisgyömörei-dűlőben (9831. lelőhely). Ezt igazolják a török kori adójegyzékek is, amelyek Alsó- és Felsőgyömörét, illetve Kisgyömörét rendszeresen megkülönböztették egymástól. Kisgyömörén 1542-ben két adófizető telek volt.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott

A lelőhely veszélyeztetettsége: A lelőhely északi része falusias lakóterület, belterület, de ennek ellenére szántott rész, a lelőhely középső és déli része hivatalosan, besorolás szerint is szántó. A szántás veszélyezteti a lelőhelyet. A lelőhely területén tilos a 30 cm-t meghaladó földmunka, pl. a mélyszántás vagy a talajlazítás.

Hrsz.: 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 247, 248, 0214/2, 0214/1, 0216, 017, 03/1, 02, 0214/3, 0214/4, 0214/5, 0217/12, 0217/2, 0217/3, 0217/4, 0217/5, 0217/6, 0217/7, 0217/8, 0217/9, 0217/10, 0217/11, 0217/1, 0215

3. Zalagyömörő – Takács-tag

Lelőhely-azonosító: 9832

A lelőhely megjelölése: későközépkori telep

A lelőhely leírása: A Marcal északi oldalán emelkedő alacsony magaslaton, a Takács-tagon nagy felületen rendkívül szórványos későközépkori edénydarabokat találtak a MRT készítői.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott

A lelőhely veszélyeztetettsége: A lelőhely területe szántó, így veszélyeztetve vannak itt a kulturális örökség elemei. A lelőhely területén tilos a 30 cm-t meghaladó földmunka, pl. a talajlazítás vagy a mélyszántás.

Hrsz.: 0209, 0210/2, 0208/14, 0208/7, 0208/6, 0208/8, 0208/9, 0208/4, 0208/5, 0208/10, 0208/12, 0208/11, 0210/1, 0208/13

Az alábbi lelőhely Nyírlakpuszta részeként Sümeghez csatolva!

4. Zalagyömörő – Szociális Otthon temetője

Lelőhely-azonosító: 9833 (A lelőhely Nyírlakpuszta részeként utóbb Sümeg közigazgatási területéhez csatolva!)

A lelőhely megjelölése: késő rézkori (korai bádai kultúra bolerázi csoport) telep és temető

A lelőhely leírása: A községtől délkeletre, a Marcal bal partját követő vizenyős területből kiemelkedő dombháton terült el korábban a nyírlaki Szociális Otthon temetője, ahol 1965-ben sírásáskor őskori edényeket találtak. Egy kis edény került be a Balatoni Múzeumba, a többi elkallódott. Ép állapota miatt valószínűleg őskori sírban találták a 20. századi sírásók. A lelet a késő rézkori bádai kultúra korai szakaszához (bolerázi csoport) köthető. A bejelentést követő helyszíni szemlén az egyik sír földjében az egykori bádai település bolerázi időszakának nyomait is megtalálták az MRT készítői.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott

A lelőhely veszélyeztetettsége: Az egykori szociális otthon már nem működik, de a temetője még mindig megvan, viszont már nem bővítik, nincsenek új sírok. A kaszált, bolygatatlan terület kedvez a lelőhely eddig meg nem bolygatott részei fennmaradásának. A

környezetében erdő található. Itt tilos a 30 cm-t meghaladó földmunka a lelőhely területén, mint pl. a tuskózás, faültető gödrök ásása.

Hrsz.: 0230, 0233/2, 0231/2, 0231/1

5. Zalagyömörő – Kastély

Lelőhely-azonosító: 9834 (A lelőhely Nyírlakpuszta részeként utóbb Sümeg közigazgatási területéhez csatolva!)

A lelőhely megjelölése: ismeretlen korú temető, középkori telep (utóbbi írott források alapján ide helyezve)

A lelőhely leírása: A nyírlaki kastély bővítésekor 1923-ban három csontvázat találtak, mellékleteik arany- és agyaggyöngyök voltak. Az MRT kötet készítői e lelőhelyhez kötik Nyírlak középkori falut, melyet 1370-től említenek a források.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott

A lelőhely veszélyeztetettsége:

Hrsz.: 0228/2, 0228/11, 0228/12, 0228/3, 0225/2, 0228/6, 0228/7, 0228/8, 0227/5, 0227/6, 0228/14, 0228/18

6. Zalagyömörő – Sötét-erdő

Lelőhely-azonosító: 41218

A lelőhely megjelölése: ismeretlen korú telep

A lelőhely leírása: A település délnyugati részén, a Kisvásárhelyre vezető úttól délre szántásban 2003-ban Czajlik Zoltán régész légifelvételeket készítve azonosított egy telepnyomot.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott

A lelőhely veszélyeztetettsége: A lelőhely területe szántó, így veszélyeztetve vannak itt a kulturális örökség elemei. A lelőhely területén tilos a 30 cm-t meghaladó földmunka, pl. a talajlazítás vagy a mélyszántás.

Hrsz.: 0110/8, 0110/9, 0110/10, 0110/11

7. Zalagyömörő – Déli terület

Lelőhely-azonosító: 41220

A lelőhely megjelölése: ismeretlen korú telep

A lelőhely leírása: A belterülettől délkeletre egy kelet-nyugati irányú vizesároktól délre levő enyhe kiemelkedésen 2003-ban Czajlik Zoltán régész légifelvételt készítve azonosított egy telepnyomot. (A közhiteles nyilvántartás vaktérképén nincs feltüntetve. Erről értesítem a közhiteles nyilvántartást vezető nyilvántartási irodát. – Batizi Z.)

A lelőhely besorolása: nyilvántartott

A lelőhely veszélyeztetettsége: A lelőhely területe szántó, így veszélyeztetve vannak itt a kulturális örökség elemei. A lelőhely területén tilos a 30 cm-t meghaladó földmunka, pl. a talajlazítás vagy a mélyszántás.

Hrsz.: 0235/16, 0235/14

8. Zalagyömörő – Kisgyömörei-dűlő II.

Lelőhely-azonosító: 75581

A lelőhely megjelölése: későközépkori telep

A lelőhely leírása: 2010-ben a Sümeg és környéke szennyvízcsatornázás projekt előkészítése kapcsán Kovács Ferenc régész és munkatársa Zalagyömörőtől délkeletre, a 84. sz. főút délnyugati oldalán egy északnyugat-délkeleti irányú vízfolyás déli partját követő alacsony dombháton késő középkori kerámiatöredékeket találtak.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott

A lelőhely veszélyeztetettsége: A lelőhely területe szántó, így veszélyeztetve vannak itt a kulturális örökség elemei. A lelőhely területén tilos a 30 cm-t meghaladó földmunka, pl. a talajlazítás vagy a mélyszántás.

Hrsz.: 0213, 0212/2, 0212/3

9. Zalagyömörő – Templomtól északkeletre

Lelőhely-azonosító: 75583

A lelőhely megjelölése: középkori telep

A lelőhely leírása: A település északi részén a Bertényi-ároktól nyugatra, a katolikus templomtól északkeletre, a Fő út és az Árpád utca által közrefogott dombon középkori lelőhelyet észlelt Kovács Ferenc régész és munkatársa egy kb. 200 x 200 méter nagyságú területen 2010-ben a Sümeg és környéke szennyvízhálózat kiépítése projekt előtti kutatás során.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott

A lelőhely veszélyeztetettsége: A lelőhely nagyobb része szántó, másik része a belterületi házak kertjén fekszik. Utóbbi terület nagy része is művelt, így a lelőhely veszélyeztetve van nemcsak a szántón, hanem a belterületen is. A lelőhely teljes területén tilos a 30 cm-t meghaladó mélységű földmunka. A szántón a lelőhely területén tilos pl. a mélyszántás és a talajlazítás, a belterületen pedig tilos a lelőhely területén örökségvédelmi hatóság engedélye nélkül közművek, épületek vagy út építése.

Hrsz.: 113, 114, 055, 139, 130, 131, 132, 129, 115/1, 115/2, 116, 052, 128, 108, 109/1, 117/1, 118, 117/2, 107, 127, 123, 105, 106, 119, 120, 121, 122, 109/2

10. Zalagyömörő – Kisfaludy utca déli vége

Lelőhely-azonosító: 75585

A lelőhely megjelölése: középkori telep

A lelőhely leírása: Kovács Ferenc és munkatársa 2010-ben a Sümeg és környéke szennyvízberuházás előkészítésekor középkori edénytöredékeket talált a település déli szélén, a Kisfaludy utca déli végénél kezdődő kukoricásban, a Kisfaludy utca vonalától keletre. A lelőhely nagysága 180 x 100 méter.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott

A lelőhely veszélyeztetettsége: A lelőhely kereskedelmi, szolgáltató területen fekszik a 2004. évi TSZT szerint, de valójában szántó a terület. Amennyiben beruházást terveznek a lelőhely területén, számítani kell rá, hogy az örökségvédelmi hatóság megelőző feltárást is előírhat a lelőhely területén végzendő földmunkák előtt. A lelőhely érdeke az, hogy a területen ne történjenek 30 cm-t meghaladó földmunkák, illetve ne kerüljön lefedésre (pl. lebetonozásra) a területe. A szántó is veszélyezteti a lelőhelyet. Tilos a lelőhely teljes területén a 30 cm mélységet meghaladó földmunka, pl. a szántás vagy a talajlazítás.

Hrsz.: 0237/7, 0236, 0237/3, 0235/8

11. Zalagyömörő – Gógánfai úttól délre

Lelőhely-azonosító: 75587

A lelőhely megjelölése: középkori telep

A lelőhely leírása: 2010-ben a Sümeg és környéke szennyvízcsatornázás projekt kapcsán Kovács Ferenc régész és munkatársa találta meg e középkori kerámiával keltezett lelőhelyet a Gógánfa felé vezető műút déli oldalán. A lelőhely mérete 200 x 100 méter.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott

A lelőhely veszélyeztetettsége: A lelőhely területe szántó, így veszélyeztetve vannak itt a kulturális örökség elemei. A lelőhely területén tilos a 30 cm-t meghaladó földmunka, pl. a talajlazítás vagy a mélyszántás.

Hrsz.: 078, 0240/2, 0245/1, 0244, 0240/1, 0245/3, 0245/5, 0240/3

Zalagyömöréről származóként, de pontosabb lelőhely megjelölése nélkül említett Darnay egy innen, a településről előkerült őskori urnát, mely a második világháborúban elpusztult.

1.3. A helyi építészeti örökség települési értékleltára

Készült a Zalagyömörő Község Önkormányzat Képviselő-testülete 6/2013 (V.14.) és 8/a/2004 (XII.15.) rendeleteivel jóváhagyott Zalagyömörő Község Helyi Építési Szabályzata és Szabályozási tervének 1-2. számú függelékei alapján.

1.3.1. Településszerkezet, telekstruktúra és az utcavonal-vezetés, utcaképet vagy utcakép részlet

Zalagyömörő közigazgatási területén helyi védettségű településszerkezettel rendelkező falurész, telekstruktúra és az utcavonal-vezetés, utcakép vagy utcakép részlet nem található.

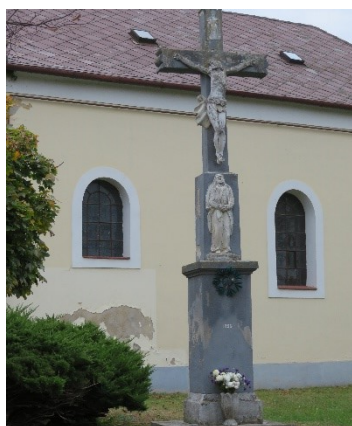
1.3.2. Építmény, építményrészlet, tömegformálás, homlokzati kialakítás, egyedi tájértéket, növényzetet, szobor, képzőművészeti alkotás, utcabútor

Helyi védelem alatt álló objektumok

S.szám	Megnevezés	Cím, hrsz., egyéb azonosító adat, megjegyzés
1	A templomkert keresztje	Templomkert Hrsz.: 62 historizáló kőkereszt, Jótéri-Ughi 1856.
2	Útszéli kereszt	A faluközpontban historizáló kőkereszt, 1868.
3	Útszéli kereszt	Rákóczi út 22. - késő historizáló kőkereszt, Szabó-Rúzsza 1904.
4	Útszéli kereszt	Kisfaludy u. - késő historizáló kőkereszt, Keresztek Alapítvány, 1911.
5	Képoszlop	A falu szélén, a 84. főút mellett, Késő klasszicista, hasábos képoszlop, két újabb képpel, 1840.
6	Temető	Az önkormányzati temető területe, Hrsz.: 183 a historizáló kőkeresztekkel és síremlékekkel.
7	Temetőkereszt	Temető historizáló kőkereszt, 1900.
8	Síremlék kereszt	Temető Késő historizáló kőkereszt, sírjel, Rúzsza J.
9	Síremlék kereszt	Temető Késő historizáló kőkereszt, sírjel, Söjtöri család.
10	Síremlék kereszt	Temető Késő historizáló sírjel, Söjtöri E..
11	Síremlék kereszt	Temető Késő historizáló kőkereszt, sírjel, Kusztos-Szabó.

12	Síremlék kereszt	Temető Késő historizáló kőkereszt, sírjel, Söjtöri család.
13	Síremlék kereszt	Temető Késő historizáló kőkereszt, sírjel, Rúzsa S.
14	Síremlék kereszt	Temető Késő historizáló sírjel, Pálfi család.
15	Síremlék kereszt	Temető Késő historizáló kőkereszt, sírjel, Szabó F.-né
16	Síremlék kereszt	Temető Késő historizáló kőkereszt, sírjel, Varga S..
17	Síremlék	Temető Késő historizáló sírjel, Görög család.
18	Síremlék	Temető Késő historizáló sírjel, Csalló A.
19	Síremlék	Temető Késő historizáló sírjel, Ruzsi-Németh.
20	Síremlék	Temető Késő historizáló sírjel, Söjtöri-Kusztos.
21	Síremlék	Temető Késő historizáló sírjel, Csalló-Németh.
22	Síremlék	Temető Késő historizáló sírjel, Lőrincz E.
23	Síremlék	Temető Késő historizáló sírjel, Vitai M.
24	Síremlék	Temető Késő historizáló sírjel, Rúzsa I.

Képek:

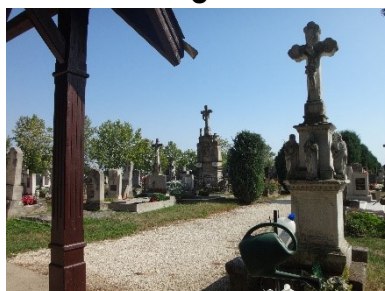
5

6

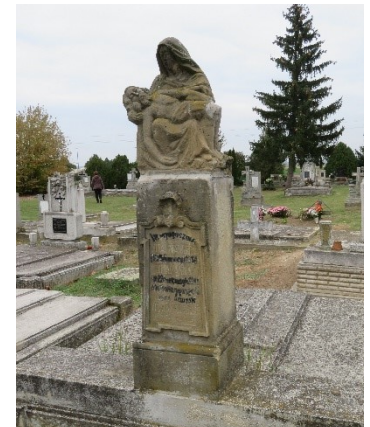
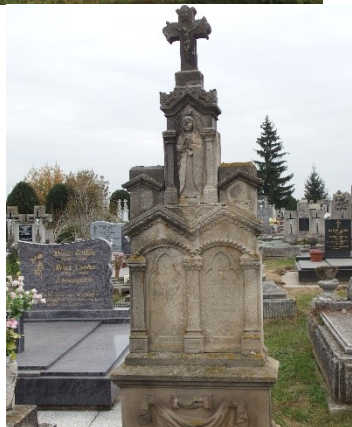
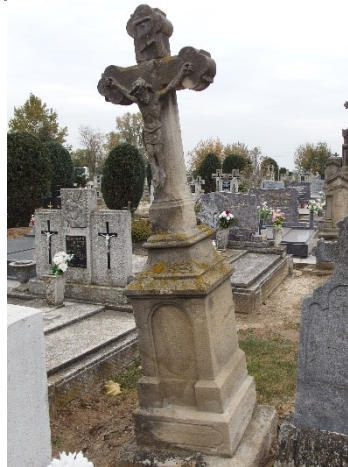

7

11

2. A tervezett változtatások hatáselemezése

Tervezett változások:

A hatályos településszerkezeti tervhez képest, jelentős változások a terv készítése során nem történtek. A kisebb módosításokat, a megváltozott, vagy új fejlesztési igények és a magasabb rendű településrendezési tervekkel való összhang megteremtése, vagy az azok nyújtotta lehetőségek kihasználása generálta.

A TSZT-ben beépítésre szánt területeket érintő változások: nincsenek

Új beépítésre szánt terület kijelölésére, a már korábban kijelölt és érvényben lévő lakóterületeken kívül új lakóterület nem került kijelölésre a belterületen belül.

A **beépítésre szánt területeken** a már korábban kijelölt és érvényben lévő intézményi területeken kívül új intézményi vagy vegyes terület nem került kijelölésre. A korábbi településközponti vegyes terület átsorolásával alakul ki az új falusias lakóövezet. Részben belterületi határon belül, részben azon kívüli kerültek kijelölésre kereskedelmi szolgáltató és ipari gazdasági területek.

A TSZT-ben **beépítésre nem szánt területeket** érintő változások: nincsenek

Beépítésre nem szánt területek átsorolása: A település déli területének átsorolása gazdasági övezetből mezőgazdasági területté. Zöldterület és falusias lakóterület ársorolása kereskedelmi szolgáltató területté.

Természet közeli területek kialakítása általános mezőgazdasági területek átsorolásával.

Új, beépítésre nem szánt különleges terület: termálfürdő terület különleges rekreációs területté átminősítése, illetve új rekreációs terület kijelölése. Új sportterület és a temető területe.

2.1 A települési értékleltárban szereplő elemek vonatkozásában releváns rövid és középtávon tervezett változások ismertetése

A településszerkezeti terv érinti a település „történelmi központját. Ezek az újonnan kijelölt falusias beépítésű területek.

2.2.1 Régészeti örökség

A települési értékleltárban szereplő elemek vonatkozásában releváns rövid és középtávon tervezett változások ismertetése

2. a. számú módosítás

A módosítás során a belterülethez tartozó, eddig beépítetlen terület került beépítésre szánt besorolásba. A módosítással érintett helyrajzi számok: 247-250. hrsz. A módosítás területe összesen 0,5 hektár. A Z jelű területből a módosítás után Gksz jelű, gazdasági kereskedelmi szolgáltató terület lesz.

2. b. számú módosítás

A módosítás során a belterülethez tartozó, beépítésre szánt területen belül történik módosítás. A módosítással érintett helyrajzi számok: 251-253. hrsz. A módosítás területe összesen 1,36 hektár. Az Lf jelű, falusias lakóövezet megnevezésű terület a módosítás nyomán Gksz jelű, gazdasági kereskedelmi szolgáltató terület lesz.

4. számú módosítás

A módosítás során a belterülethez tartozó, beépítésre szánt területen belül történik módosítás. A módosítással érintett helyrajzi számok: 196/1, 197, 205-208, 213, 217-224, 231; 33, 36-40, 44, 48-52, 60-62, 63-66, 67-78; 292-295; 133/3. hrsz. A módosítás területe összesen 5,1 hektár. A Vt jelű, településközponti vegyes besorolású területekből Lf jelű, falusias lakóterület besorolású területek lesznek.

5. számú módosítás

A módosítás során a külterülethez tartozó, beépítésre szánt területen belül történik területfelhasználás változás. A módosítással érintett helyrajzi szám a 066/8. hrsz. A módosítás területe összesen 1,9 hektár. A Gksz besorolású területből Gip besorolású terület lesz.

7. számú módosítás

A módosítás nyomán a községből dél felé kivezető köves út mellett fekvő, a külterülethez tartozó, beépítésre szánt terület beépítésre nem szánt területté módosul. A módosítással érintett helyrajzi szám a 0235/8. hrsz. A módosítás területe összesen 3,2 hektár. A Gksz jelű, gazdasági szolgáltató területből Má jelű, általános mezőgazdasági meghatározású terület lesz.

8. számú módosítás

A módosítás nyomán a községből északkelet felé kivezető út mellett, attól keletre fekvő, a belterülethez tartozó Z jelű, zöldterület besorolású terület Kb-sp jelű, különleges sportterület meghatározású területté módosul majd. A módosítással érintett helyrajzi szám a 140. hrsz. A módosítás területe összesen 1,09 hektár.

11. számú módosítás

A módosítással a község területén több helyszín érintett. Az e területekhez tartozó helyrajzi számok: 0238 és 05/3, 05/5-/17b, 015/3-/5, 018, 021/3-/4, 029/6-/7, 0110/21-/23, 0115/1(?*). Ezek Má jelű, általános mezőgazdasági besorolású területből Tk jelű természetközeli területté módosulnak. A módosítás területe összesen 32,84 hektár.

14. számú módosítás

A módosítás nyomán a község négy különálló külterületi területénaz Má jelű, általános mezőgazdasági megnevezésű területek E jelű, erdő megnevezésű területté módosulnak. A módosítással érintett helyrajzi számok: 0110/7,/8,/9b 0110/11,/12b, 0104/1c; 0245/5. hrsz. A módosítás területe összesen 3,67 hektár.

A változások hatásai a régészeti örökségre

2. a. számú módosításhoz:

A módosítás érinti a 9831. nyilvántartási számú, „Kisgyömörei-dűlő” nevű régészeti lelőhely északi, északkeleti részét. Mivel a jelenlegi zöldterület bolygatás nélküli állapotot jelent és így a régészeti lelőhely értékei megőrizhetőek, a beépítéssel járó módosítás hátrányos változást jelent a régészeti lelőhely számára. Amennyiben a módosítás mégis megtörténik, úgy az építkezések során a 2001. évi LXIV. törvény alapján számítani kell rá, hogy a 30 cm-nél mélyebb földmunkák során régészeti

közreműködést ír majd elő az illetékes szakhatóság. Mivel a módosítandó területnek jelenlegi tudásunk szerint csak a déli, délnyugati része tartozik a lelőhelyhez, így a módosítási terület északi részén tervezve az építkezéseket, földmunkákat, nagyobb az esélye annak, hogy elkerüljük a régészeti lelőhelyet és így költséget takaríthatnak meg. Számítani kell azonban arra, hogy a lelőhely határait csupán a felszínen látható leletek alapján rajzolták meg a szakemberek és így kiderülhet a földmunkák során, hogy a lelőhely nagyobb a jelenleg ismertnél.

2. b. számú módosításhoz:

A módosítás érinti a 9831. nyilvántartási számú, „Kisgyömörei-dűlő” nevű régészeti lelőhely északi részét. Mivel a módosítandó terület jelenleg is beépíthető, így a régészeti lelőhely számára a módosítás elvileg nem jelent hátrányos, káros változást. Mivel a módosítandó területen eddig egyetlen épület sem készült el és a terület így szántóként hasznosul, a módosítás hátrányt jelenthet régészeti szempontból, ha azt 30 cm-nél mélyebb földmunkával járó építkezések követik majd. Amennyiben a módosításelfogadásra kerül, úgy az építkezések során a 2001. évi LXIV. törvény alapján számítani kell rá, hogy a 30 cm-nél mélyebb földmunkák során régészeti közreműködést ír majd elő az illetékes szakhatóság. Mivel a módosítandó területnek jelenlegi tudásunk szerint csak a déli része tartozik a lelőhelyhez, így a módosítási terület északi részén tervezve az építkezéseket, földmunkákat, nagyobb az esélye annak, hogy elkerüljük a régészeti lelőhelyet és így költséget takaríthatnak meg. Számítani kell azonban arra, hogy a lelőhely határait csupán a felszínen látható leletek alapján rajzolták meg a szakemberek és így kiderülhet a földmunkák során, hogy a lelőhely nagyobb a jelenleg ismertnél.

4. számú módosításhoz:

A módosítás északi részterülete, a templomtól északra található, 133/3. hrsz. telek közel, kb. 50-60 méterre fekszik a 75583. nyilvántartási számú, „Templomtól északkeletre” elnevezésű régészeti lelőhely déli széléhez. (A lelőhely legdélebbi helyrajzi száma a 132. hrsz.) Mivel a régészeti lelőhely kiterjedését az el nem kerített és művelt területek bejárása után határozták meg a szakemberek, így lehetséges, hogy a 133/3. hrsz. telekre is kiterjed az említett régészeti lelőhely. Amennyiben így is van, a jelen módosítás nem jelent hátrányt a régészeti lelőhely számára, hiszen a telek felhasználásban és így a telken várható földmunkák tekintetében nem jelent változás a Vt-ből az Lf besorolásba kerülés.

5. számú módosításhoz:

A módosított területtől délre található a községből délnyugat felé kivezető 078. helyrajzi számú út, mely már része az innen délre elterülő 75587. nyilvántartási számú, „Gógánfai úttól délre” nevű régészeti lelőhelynek. Mivel a módosítandó terület jelenleg is kereskedelmi szolgáltató terület besorolású és így beépíthető, így a közel lévő, de a módosítási területtől néhány méterre lévő régészeti lelőhely számára a módosítás nem jelent hátrányos, káros változást. Mivel a régészeti lelőhely kiterjedését a szakemberek a nem elkerített és bejárható állapotú, azaz szántott, kapált területek leletei alapján határozták meg, nem kizárt, hogy a lelőhely észak felé nagyobb a jelenlegi területénél és a módosítandó területre is kiterjed. Megjegyzem, hogy a módosítandó terület dli részén elképzelhető, hogy földmunkák során előkerülnek jelen régészeti lelőhely részei. Ebben az esetben a helyi jegyző vagy az

illetékes szakhatóság értesítendő a 2001. évi LXIV. törvény alapján. A módosítandó terület északi részén tervezve az építkezéseket, földmunkákat, nagyobb az esélye annak, hogy elkerüljük a régészeti lelőhelyet és így költséget takaríthatnak meg.

7. számú módosításhoz:

A módosítandó területet érinti a 75585. nyilvántartási számú „Kisfaludy utca déli vége” elnevezésű régészeti lelőhely. A módosítandó terület jelenleg mezőgazdasági művelés alatt áll, bár besorolása eltér ettől. A módosítás megtörténte után a jelenlegi használatnak megfelelően Má besorolású területté változik. A változtatás nem jelent hátrányt a régészeti lelőhely számára, hiszen beépíthetőből nem beépítésre szánt területté válik a módosítandó terület. Megjegyzendő, hogy a mezőgazdasági művelés szántással, talajlazítással járó formái is roncsolják a régészeti lelőhelyeket. A lelőhelyek területén a 2001. évi LXIV. törvény szerint tilos a 30 cm-nél mélyebb földmunka, így a mélyszántás és a talajlazítás is.

8. számú módosításhoz:

A módosítással érintett terület igen közel fekszik a 75583. nyilvántartási számú, „Templomtól északkeletre” elnevezésű régészeti lelőhelyhez, pontosan a lelőhely keleti széléhez. Mivel a terület ma is sportpályaként van használatban és a módosítás után is ez lesz a felhasználás módja, valamint azért is, mivel továbbra is nem beépítésre szánt területként lesz nyilvántartva, a jelen módosítás nem jelent károsodást a közeli (esetleg idáig elnyúló) régészeti lelőhely számára. Lényeges, hogy a régészeti lelőhely kiterjedését a szakemberek a bejárható, nem elkerített és szántott, kapált területek felszíni leletei alapján határozták meg, így előfordulhat, hogy a lelőhely kelet felé akár a módosítási területre is áttérjed. Ez azonban csupán esetleges földmunkák végzésekor derülhet ki. Amennyiben a sportpálya területén a jövőben földmunkákat, építkezést terveznek, régészeti szempontból ajánlott a lelőhelytől távolabb eső részekre tervezni a földmunkákat. Itt kisebb az esélye régészeti anyag felbukkanásának.

11. számú módosításhoz:

A módosítandó területek egyike néhány méterre északra található a 75585. nyilvántartási számú „Kisfaludy utca déli vége” elnevezésű régészeti lelőhelytől. A módosítandó terület helyrajzi száma: 0238, mérete 1,7 hektár. A módosítandó terület nagyobb, nyugati része jelenleg erdősült terület, a keleti részét kaszálják. A módosítás megtörténte után a jelenlegi használat várhatóan nem változik, azaz kaszálóként, ill. erdőként funkcionál a terület. A változtatás így nem jelent hátrányt a régészeti lelőhely szempontjából akkor sem, ha az kiterjed esetleg a módosítási terület déli részére.

14. számú módosításhoz:

A módosítás egyik területe érinti a 75587. nyilvántartási számú, „Gógánfai úttól délre” elnevezésű régészeti lelőhelyet. A 0245/5. helyrajzi számú, 0,3 hektár nagyságú, a módosítás részét képező terület a községből délnyugat felé kivezető úttól délre található és a 75587. hrsz.-ú lelőhely része. Mivel a terület már telepített erdővel fedett, a módosítás csak követi a jelenlegi használatot és ezért jelen

módosítás nem jár az említett régészeti lelőhelyet károsító közvetlen hatással. Lényeges, hogy az erdő jövőbeni kivágásakor figyelembe kell venni a 2001. évi LXIV. törvényt, mely szerint a lelőhelyek területén tilos (engedély nélkül) minden 30 cm mélységet meghaladó földmunka. Így tilos az engedély nélküli tuskózás és talajlazítás is.

Nem kizárható, hogy a jövőben további építkezések, földmunkákkal járó változtatások történnek a település területén. Emiatt az alábbi részben átfogó tájékoztatás olvasható a régészeti lelőhelyeken tervezett, 30 cm-t meghaladó mélységű földmunkákkal kapcsolatban.

A régészeti lelőhelyhez tartozó területen 30 cm-t meghaladó mélységű földmunkák tervezése esetén a földmunkák megkezdése előtt próbafeltárás vagy megelőző feltárás előírására lehet számítani az illetékes hatóság részéről. (Az illetékes hatósághoz az építési előadó juttatja el az engedélyezési eljárás során az építéshez tartozó tervdokumentációt.) A próbafeltárás során a tervezett beruházási területnek csupán egy részét, általában 10-30 százalékát tárja fel a területileg illetékes megyei hatókörű városi múzeum vagy más, a feltárás elvégzésére jogosult intézmény. A próbafeltárás eredményei alapján pontosabban látható, hogy szükséges-e megelőző feltárás és hogy az milyen költségekkel fog járni. Ha a próbafeltárásból az derül ki például, hogy a lelőhelynek csak egy kis részén találhatóak három rétegben a régészeti objektumok és a nagyobb részén csak egy vagy két réteg van, akkor a teljes terület feltárása esetén lényegesen kisebb összeget kell a beruházónak kifizetnie a feltárók részére, mintha próbafeltárás nélkül az egész területre – nem ismerve a rétegviszonyokat – háromrétegű lelőhely költségeit számolnák a régészek. Az is lehetséges, hogy a lelőhely egyes részein már korábban elpusztultak a régészeti objektumok vagy a lelőhelyen egy vagy több objektumok nélküli terület („üres folt”) található. A próbafeltárás során húzott kutatóárkokkal észlelve a lelőhely belsejében lévő esetleges objektumok nélküli nagyobb területeket, ezek feltárási költségének jelentős része levonható a lelőhely feltárásából. (Lehet, hogy géppel leszedik a feltárók a humuszcsepeztet, de ha ez alatt nincs az altalajba bemélyedő, ott nyomot hagyó régészeti objektum, akkor az objektumok kézi eszközökkel végzett feltárására és az eredmények dokumentálására sem kerül sor – ez csökkenti a feltárás költségeit.)

A különböző rétegszámú lelőhelyek különböző módszerekkel történő kutatásának költségeit a 68/2018. (IV. 9.) kormányrendelet 8. melléklete tartalmazza. (Figyelem, ez az árszabás a törvényalkotók munkája eredményeként akár már 2018-ban is változhat!)

Beruházás tervezésekor jelentős segítséget jelenthet egy régész szakértő tanácsadása a régészeti munkák költségeinek tervezésekor.

Elképzeltető, hogy olyan helyszíneken kerülnek elő régészeti leletek váratlanul, mely területek nincsenek régészeti lelőhelyként számon tartva. Mivel e területek nem egy lelőhely részei, így az esetlegesen itt előkerült régészeti leletek bejelentése után nem kell feltárási költségre számítani, hiszen a földmunkát végző nem egy ismert lelőhelyen végzett földmunkát, így a véletlenszerűen előkerült leletek feltárásának a költsége nem őt terheli. Régészeti lelőhelyen kívül előkerült régészeti leletek, objektumok, jelenségek előkerülése és bejelentése esetén a területileg illetékes megyei hatókörű múzeum leletmentést köteles végezni. Mivel a leletmentésre a múzeumok általában nem rendelkeznek költségkerettel, így előfordulhat, hogy pénz

híján az illetékes múzeum heteken át nem tudja elvégezni a leletmentést és így hosszú időn át nem folytatódhat a beruházás, azaz a megkezdett földmunka, mely során a régészeti leletek váratlanul előkerültek. Ilyen esetben előfordult már, hogy a leletmentés költségét felvállalta a beruházó, hogy a múzeum hamarabb befejezze a leletmentést és hamarabb folytatódhassanak a beruházás földmunkái. Azaz a törvények szerint a beruházó számára ingyenes leletmentés mégis jelentős költséggel járt.

Azon esetekben, ha utak, közművek, nyomvonalas létesítmények készülnek 30 cm-t meghaladó mélységű földmunkát végezve, az illetékes hatóság az engedélyezési eljárás során régészeti megfigyelést / régészeti szakfelügyeletet írhat elő a kivitelező költségére. A régészeti megfigyelést a területileg illetékes megyei hatókörű múzeum végzi. Ennek díja a 68/2018. (IV. 9.) kormányrendelet szerint nettó 8000 ft/óra, de kiszállásonként minimum nettó 36.000 ft-ot számlázhat ki a megfigyelést végző múzeum. Ha a régészeti megfigyelés során jelentős régészeti érték kerül elő az építkezés földmunkái során, akkor az építkezés földmunkáit leállítva megelőző feltárássra is sor kerülhet a vonatkozó jogszabályok alapján. Ez azonban igen ritkán fordul elő. Általában a régészeti megfigyelést végző régész nem akadályozza vagy csak egy-két órával lassítja az építkezés során előkerült anyag dokumentálásával az építkezést. A régészeti megfigyelés költsége a fenti kormányrendelet és a régészeti megfigyelés természete alapján általában jóval kisebb, mint a hasonló területen folyó megelőző feltárással. A megfigyelés eredményeként jelentős régészeti emlék előkerülése esetén megelőző feltárássra is sor kerülhet, de erre nagyon ritkán kerül sor.

2.2.2 Történeti településre, település és tájszerkezetre

A településszerkezeti terv változtatásai pozitív módon befolyásolhatják. a község természeti, tájképi megjelenését, melyet az általános mezőgazdasági területek természet közeli és erdőterületté történő átsorolása von maga után. A tervezett változtatások a kialakult történelmi településszerkezetet nem érintik.

Az új beépítésre szánt területek a település új, tervezett belterületi részén, növelheti a településre költözők és ott élők létszámát. A belterületen kívül elhelyezkedő ipari gazdasági terület egy részének átsorolása lakóövezetté, szintén ezt a célt szolgálja.

A védett templom környezetében kijelölt új falusias lakóterületek befolyásolják az épület település sziluettben való megjelenését.

2.2.3 Települési értéktárban szereplő műemléki értékek

Az új településszerkezeti terv nem érinti a helyi védett épületeket és építményeket.

3. Értékvédelmi terv

Épített örökség:

Az épített örökség védelmét, megőrzését, a településkép védelméről szóló önkormányzati rendelet tartalmazza. A védelem alatt álló művi értékeket az eredeti formájukban kell megtartani és folyamatosan jó karban tartani.

A településrendezési tervben nem tervezhető a védett objektumok területének funkcióváltása, a környezetük jelentős átalakítása.

Helyi értékvédelemre kijelölt épületen vagy területen, bővítéssel felújítással járó építési tevékenység, illetve új épület, építmény építése esetén az új épületrésznek illetve épületnek, építménynek karakterében, tömegalakításában, illeszkednie kell a helyi védelem alá vont épület környezetében kialakult beépítési módhoz, karakterhez, tömegalakításhoz.

A közterületeken álló keresztek, ajánlatos az eredeti helyükön megtartani. Amennyiben egy későbbi fejlesztés miatt áthelyezésre kerülnének, akkor gondosan kiválasztott új helyszínen lehet felállítani, körültekintően elkészített tájépítész terv szerint.

Az országos műemléki védelem alatt álló építmények műemléki környezetét a településszerkezeti terv tünteti fel.

Műemlék, vagy helyi védelem alatt álló épületen, valamint műemléki ingatlanon, műemléki környezetben, illetve helyi védett épület ingatlanát határoló, vagy azon lévő kerítésen, reklámot, cégért, azok hordozó szerkezeteit elhelyezni nem szabad.

Régészet:

A mezőgazdasági tevékenység különösen veszélyezteti az eredeti összefüggéseiben megmaradt, helyben és fizikai állapotromlás nélkül megőrzendő régészeti emlékeket, amelyek közé elsősorban a kőből és/vagy téglából készült, római kori és középkori épületek földben rejtőző (többnyire az alapozáshoz tartozó) falmaradványai tartoznak. Ezen régészeti emlékek pusztulása a szántás mélységének növekedésével, illetve az erózió által okozott hatások miatt olykor igen látványos. A tervezett beruházások szempontjából korlátozó tényező lehet, hogy a 68/2018. (IV. 9.) Korm. r. értelmében a földmunkával járó beruházással el kell kerülni az ilyen régészeti emlékeket (21. § (3) c)) is.

A Kötv. 9. §-a alapján a régészeti lelőhelyeket – a fenntartható használat elvének figyelembevételével – csak olyan mértékben lehet igénybe venni, hogy azok állománya számottevően ne csökkenjen, illetve eredeti összefüggéseik jelentősen ne károsodjanak. A fenntartható használat a Kötv. 7. § 4. pontja szerint a védett kulturális örökség olyan módon történő használata – ideértve a kármegelőző és kárcsökkentő tevékenységeket is –, amely nem haladja meg a szakmailag indokolt mértéket és nem vezet az örökség elemeinek állapotromlásához, így biztosított fennmaradásuk a jelen és jövő nemzedékek számára. A Kötv. 10. § (2) bekezdése kimondja, hogy a régészeti lelőhelyek védelmére irányuló intézkedéseknek elsősorban megelőző, szükség esetén mentő jellegűeknek kell lenniük.

A fenti irányelvekhez kapcsolódóan régészeti lelőhelyek kapcsán felmerülő kárenyhítési lehetőségek az alábbiak.

I. Megelőző jellegű intézkedések

1. A nyilvántartott régészeti lelőhelyeket lehetőség szerint el kell kerülni a földmunkával járó fejlesztésekkel, beruházásokkal, ezért a beruházásokat megelőzően már a terület kiválasztás szintjén érdemes tájékozódni a célterület régészeti érintettségéről, és amennyiben ez lehetséges, elkerülni a régészeti lelőhelyet a tervezett beruházással. A Kötv. 19. § (1) bekezdése alapján a nyilvántartott régészeti lelőhelyeket jogszabályban meghatározott esetekben és módon kötelezően el kell kerülni. Ezek az esetek a Korm. r. 21. § (3) bekezdése alapján a védett régészeti lelőhelyek, a nyilvántartott tájképi jelentőségű régészeti

lelőhelyek és az eredeti összefüggéseiben megmaradt, helyben és fizikai állapotromlás nélkül megőrzendő régészeti emlékek. Ez utóbbi főszabály alól az örökségvédelmi hatóság csak belterületi ingatlanok, valamint örökségvédelmi vagy természetvédelmi célú beruházások esetén, illetve akkor térhet el, ha más meglévő építmény vagy műtárgy karbantartására irányul.

2. Régészeti érdekű területeken tervezett beruházás esetén megelőző régészeti kutatás vagy örökségvédelmi hatástanulmány készítése javasolható. *Régészeti érdekű terület* a Kötv. 7. § 29. pontja alapján valamennyi terület, természetes vagy mesterséges üreg és a vízmedrek azon része, amelyen, illetve amelyben régészeti lelőhely előkerülése várható vagy feltételezhető. Örökségvédelmi hatástanulmány készíttetését az örökségvédelmi hatóság is előírhatja a Korm. r. 87. § (4) bekezdése szerinti engedélyezési eljárásokban.

3. Amennyiben a tervezett tevékenység a Kötv. szerint nagyberuházásnak minősül, az örökségvédelmi jogszabály külön szabályait kell alkalmazni az engedélyezés és a megvalósítás folyamán. A nagyberuházásokhoz kapcsolódó engedélyezési eljárásokban a tervezett tevékenység örökségvédelmi hatásainak felmérésére Előzetes régészeti dokumentáció (ERD) készítését írja elő a Kötv. Az ERD-t a jogszabályban meghatározott szerv készíti el, ezt az első olyan hatósági engedélyezési eljárásban be kell nyújtani, amely földmunkák végzésére jogosít. Az ERD részét képező feltárási projektterv alapján kerül sor a konkrét régészeti feladatellátás meghatározására, amelyet – amennyiben engedélyköteles tevékenységről van szó – az örökségvédelmi hatóság engedélyez.

II. Mentő jellegű intézkedések

1. A védett régészeti lelőhelyek esetében örökségvédelmi engedélyt kell kérni a Korm. r. 53. §-a értelmében az örökségvédelmi hatóságtól – a más hatóság (örökségvédelmi szakhatóság hozzájárulásával vagy szakkérdés vizsgálata alapján kiadott) engedélyéhez nem kötött – minden 30 cm mélységet meghaladó földmunkához, tereprendezéshez, valamint depó, feltöltés, töltés létesítéséhez. Ebben az esetben – a Korm. r. 88. §-a szerinti kivételek fennállása esetén – a szükséges megelőző régészeti feltárást követően, illetve azzal párhuzamosan végezhető az engedélyezett tevékenység.

2. Nyilvántartott régészeti lelőhelyek esetében a szakhatóságként vagy szakkérdés vizsgálatában közreműködő örökségvédelmi hatóság a földmunkával járó beruházás kapcsán előírja a szükséges megelőző régészeti feltárást.

3. Régészeti lelet, jelenség vagy emlék váratlan előkerülése esetén azt a jogszabályban meghatározott módon be kell jelenteni, a tevékenységet szüneteltetni majd ezt követően az illetékes, feltárássra jogosult intézmény elvégzi a mentő feltárást.

A kárenyhítés lehetőségeinek figyelembevétele a beruházások szempontjából mindenképpen fontos, hiszen a régészeti feltárások költségeit annak kell fedeznie, akinek érdekében az elvégzendő földmunka vagy a nyilvántartott régészeti lelőhely bolygatása szükségessé vált, így régészeti érintettség esetén a régészeti munkák költségével és időigényével is számolnia kell a beruházónak. A beruházások kapcsán célszerű lehet az előzetes egyeztetés az örökségvédelmi hatósággal.

A település területére eső nyilvántartott lelőhelyek száma 9, ezek közül 1 teljesen, 1 pedig részben belterületen fekszik. A részben belterületen levő lelőhely a belterület mellett nagyobb részében szántón fekszik. 6 lelőhely tisztán szántó művelési ágú területen található és valóban szántón is fekszenek, egy lelőhely a 2004. évi TSZT szerint kereskedelmi és szolgáltatási terület, de valójában teljes egészében szántják a helyét.

A fentiek alapján a lelőhelyek jelentős része belterületen vagy a régészeti szempontból hasonló elbírálású „kereskedelmi és szolgáltatási területen” fekszik. A belterületi vagy egyéb beépített területrészekben azok az építési munkálatok, amelyek talajbolygatással járnak (pl.

ház-, pince- vagy kerítésalap ásása, közművek vezetése, tereprendezés, oszlopállítás, fásítás, árokásás, útépités, stb.), veszélyeztető forrásnak minősülnek, az ilyen jellegű beavatkozás engedélyezése során az örökségvédelmi hatóság is részt vesz az eljárásban a hatályos jogszabályok alapján. A fentiek mellett bármilyen újabb beruházás (pl. alagcsövezés, melioráció, talajlazítás, csatornaásás, homok-, agyag- vagy földbányászás, magas- vagy mélyépítés, útépités, stb.), essen az bel- vagy külterületre, jelentős károkat okozhat a régészeti lelőhelyekben, ezért a fenti tevékenységek esetében az örökségvédelmi hatóság az engedélyezés során érvényesíti az örökségvédelmi érdekeket és előírja a szükséges örökségvédelmi hatáscsökkentő eljárást a beruházó számára, amely a gyakorlatban a megelőző régészeti feltárás valamely formáját jelenti. A hatóság saját hatáskörében eljárva mérlegeli a tervezett beruházás és az általa a régészeti örökségben keletkező visszafordíthatatlan folyamatok arányát, viszonyát, majd a jogszabályokkal összhangban, ezek alapján kikötésekkel engedélyezi vagy – jogszabályi feltételek fennállása esetén – elutasítja az engedélykérelmet.

Településünk 9 lelőhelyéből részben vagy teljesen 8 külterületen található. Jelenleg legalább részben szántó művelés alatt található 7. (További egy pedig a 2004. évi TSZT szerint kereskedelmi és szolgáltatási terület, de valójában szántó.) A lelőhelyek az intenzív talajművelés miatt lassan, de biztosan pusztulnak. A szántás – különösen a mélyszántás – az erózióval kiegészülve folyamatos állagromlást okoz az érintett lelőhelyekben, tartós, több évtizedes ilyen jellegű használat során pedig a teljes megsemmisüléssel fenyeget. Ezeken a területeken a szántóként való használatot, mint az eddigi használati módot, az esetek többségében korlátozni ugyan nem szükséges, de javasolt a művelési ág megváltoztatása úgy, hogy az a lelőhelyek tartós és további romlással nem járó fennmaradását garantálja. Javasolt a gyepterület művelési ág és ennek megfelelően a füvesítés után kaszálóként vagy legelőként való hasznosítás bevezetésének megfontolása.

A gyep, rét, legelő művelési módok a régészeti lelőhelyek állapotának háborítatlan megőrzése szempontjából kifejezetten kedvezőek. Ilyen területen jelenleg egyetlen lelőhely sem található. Javasolt törekedni a szántott régészeti lelőhelyeken a szántás megszüntetésére és helyette rét vagy legelő kialakítására.

A kert, szőlő vagy gyümölcsös kialakítása, illetve erdő telepítése többnyire jelentős veszélyt jelenthet a régészeti lelőhelyekre nézve, ugyanis a szőlő- és kertműveléshez, illetve az erdőgazdálkodáshoz általában kapcsolódó műveletek (pl. tuskózás, rigolizálás) a lelőhelyek vagy lelőhelyrészek megsemmisülésével járhatnak. E tevékenységeket ezért a régészeti lelőhelyek területén kerülni kell. Az örökségvédelmi hatóság örökségvédelmi hatástanulmány készíttetését írhatja elő újrahásznosításra, más célú hasznosításra vagy telekalakításra irányuló földhivatali eljárás esetén. Kertes mezőgazdasági területen és erdővel fedett területen jelenleg nincs lelőhelyünk.

Régészeti érdekű terület a település közigazgatási területére eső valamennyi vízfolyás vagy állóvíz partszakasza, még ha ezekben ma már nem is található víz. A jelen művelési ágaktól eltérni ezeken a területeken nem kell, jelenségek vagy leletek észlelése esetén azonban a jogszabályok által előírt tennivalókon túl értesíteni kell a helyi jegyző útján a területileg illetékes örökségvédelmi hatóságot és megyei hatókörű városi múzeumot is, hogy a lelőhely bekerülhessen a közhiteles örökségvédelmi nyilvántartásba. Amennyiben ezeken a területeken belül azonosítani sikerül a konkrét lelőhelyeket, azokra a továbbiakban a nyilvántartott régészeti lelőhelyekre vonatkozó szabályok és eljárások vonatkoznak. Újabb, jelentős földmunkával járó beruházás vagy változtatás ezért egyik ilyen területen sem javasolt. Amennyiben mégis beépítésre kerül régészeti érdekűként számon tartott terület, fel kell készülni régészeti lelőhely előkerülésére, ami az ott folyó munkálatokat lelassíthatja.

Egy-egy nagyobb területet érintő beruházás esetén – így esetleg útépités, zöldmezős beruházás nyomvonalának, helyének végleges meghatározását megelőzően – célszerű külön örökségvédelmi hatástanulmány készítése. A hatástanulmány készítése során alkalmazott, nem roncsoló módszerek (légi fotó, terepbejárás, geofizikai felmérés) és szondázó kutatások segítségével a lelőhely kiterjedése és jellege viszonylag jól meghatározható. A terv véglegesítését megelőzően, saját megrendelésre készített örökségvédelmi hatástanulmány révén elkerülhető, hogy az engedélyeztetési fázisban az örökségvédelmi hatóság a kérelmet elutasítsa vagy a tervek módosítását írja elő. Egy-egy konkrét beruházás tervezési fázisában ezért mindenképpen érdemes egyeztetni az illetékes örökségvédelmi hatósággal.

Amennyiben a lelőhelyeken és régészeti érdekű területeken kívül kerülne elő lelet vagy jelenség, akkor a korábban részletesen leírt jogszabályok szerint kell eljárni.

Régészeti szempontból alapvetően fontos, hogy minden egyes nyilvántartott lelőhelyet érintő munkálat esetében, biztosított legyen a régészeti felügyelet. Tekintettel azonban a törvényi szabályozásra, amely szerint a beruházások esetében a szükségessé váló régészeti feltárások költségét a beruházónak kell állnia, valamint a váratlanul előkerülő lelőhelyek kapcsán szükséges mentő feltárások által okozott időkiesésre egy-egy beruházás során, a nem kellően motivált felek miatt a gyakorlatban továbbra is számolni kell a régészeti jelenségek egy jelentős részének dokumentálatlan pusztulásával. Ennek elkerülése érdekében szükséges az előrelátó tervezés, valamint a fejlesztések során az örökségvédelmi többletköltségek tervezése.

Településünk területén sem az egyes lelőhelyek jelentősége, sem a veszélyeztetés nem indokolja jelenleg egyetlen lelőhely védelemre vonatkozó felterjesztését sem.

Ugyanezen indoknál fogva, bár az egyes régészeti lelőhelyek többnyire jól hozzáférhetőek a kutatás számára, tervezett feltárásukat jelenleg semmi nem indokolja. Beruházást megelőző régészeti kutatás azonban szükség esetén minden területen lehetséges.

Településünk lelőhelyei közül jelenleg egyiket sem javasoljuk régészeti bemutatóhely kialakítására.

Szabályozási javaslatok

A jelenlegi károsan ható folyamat (talaj bolygatása) a fokozatos állagromlást jelenti a lelőhelyek számára. E folyamat elméletileg visszafordítható vagy legalább is megállítható lenne, ha a területeken a talajművelést a lentebb felvázolt módon megváltoztatnák. Ehhez a helyi adminisztráció (Önkormányzat), a szakemberek (örökségvédelmi hatóság, megyei hatókörű múzeum) és az érintett magánszemélyek vagy vállalkozások konstruktív együttműködése szükséges. Ellenkező esetben a folyamat megfordíthatatlannak látszik és előbb-utóbb menthetetlenül a régészeti lelőhelyek teljes megsemmisüléséhez vezet.

„(1) Régészeti érintettség esetén a hatályos kulturális örökségvédelmi jogszabályok alapján kell eljárni.

(4) Minden olyan esetben, amikor régészeti lelet vagy annak tűnő tárgya, régészeti emlék vagy régészeti jelenség kerül elő, a területileg illetékes jegyzőt értesíteni kell, aki haladéktalanul tájékoztatja az örökségvédelmi hatóságot, a további intézkedésig a munkálatokat fel kell függeszteni, a terület őrzéséről a megtaláló köteles gondoskodni.

(7) A régészeti örökséget és a műemléki értéket érintő kérdésekben a központi közhiteles örökségvédelmi nyilvántartásban és a rendezési tervhez készített örökségvédelmi hatástanulmányban foglaltak együttesen irányadók.”

A helyi védettséggel összefüggő javaslatok

További, helyi védelemre javasolt objektumok

Készült helyszíni bejárás és....

Sorszám	Megnevezés	Cím, hrsz., egyéb azonosító adat, megjegyzés	Kép
1	Lakóház	Kossuth u. ?? neoreneszánsz jellegű, historizáló lakóház	a templommal szemben

Összefoglalás:

Épített örökség:

Zalagyömörő a Marcal folyó medencéje alkotta kistáj déli, a folyó kisebb vízhozamú, eredéshez közeli részén, fekvő település. A Marcal-medence hazánk óceáni éghajlati hatású területén található, amely a többi, szomszédos területhez képest átlagosan nagyobb és egyenletesebb eloszlású csapadékot, és alacsonyabb hőmérsékletet is jelent. A völgyet, így a település határát is a lejtőkkel határolt sík, magas talajvízállású termőterületek jellemzik.

Zalagyömörő legkorábban lakott magját az oldalhatáron álló házak sorával mindkét oldalon beépült egyutcás kis nemesi falut a Fő utca déli szakasza, és a közvetlenül ide torkolló Kisfaludy utca északi vége jelenti, az északi végpontban a katolikus templommal, amely a település határát is jelentette.

A történeti térképek tanúsága szerint a falu a 19. század folyamán csaknem minden irányban növekedett kisebb mértékben, a már lakott területek pedig sűrűbb beépítésre kerültek.

A 20. század folyamán a lakott terület újra kissé minden irányban bővült, ekkora a település, ha laza beépítéssel is, de elérte az addig külterületen fekvő temetőt.

A Fő és a Kisfaludy utcák templomhoz közeli részén áll még egy-egy a kisvárosi polgári építészet hatását, szecessziós jegyeket mutató vakolatdísszel ellátott ház áll.

A település jelenlegi falusias hangulatának, arculatának megőrzését, építészeti karakterét rövid- és középtávon a településképi arculati kézikönyv, valamint a településképi rendelet határozza meg. A településrendezési eszközök felülvizsgálata során javasolt változtatásokra a település építészeti karakterének hagyományos léptékét és arculatát megőrizve került sor.

Összességében elmondható, hogy a település értékeinek védelmében, az adottságokhoz alkalmazkodó szabályozás került kidolgozásra, mely védi a telekstruktúrát, az utcahálózatot, és a településkaraktert, továbbá figyelembe veszi a településen kialakult jellemző beépítési módokat, építésvonalat és épületmagasságokat.

Régészeti örökség:

A település területén máig összesen 9 régészeti lelőhely (terület) áll a Kötv. általános elvei alapján védelem alatt.

Ezek között egyetlen egy fokozottan védett régészeti lelőhely sem található. A vonatkozó kormányrendelet értelmében a védetté nyilvánított régészeti lelőhelyen a hatóság örökségvédelmi engedélye szükséges – a más hatóság (örökségvédelmi szakhatóság hozzájárulásával vagy szakkérdés vizsgálata alapján kiadott) engedélyéhez nem kötött – minden, 30 cm mélységet meghaladó földmunkához, tereprendezéshez, valamint depó, feltöltés, töltés létesítéséhez és a régészeti emlék megóvási, konzerválási munkálataihoz.

Minden ismert és nyilvántartott lelőhely esetében már a jelenlegi humuszréteg bolygatása (eltávolítása) is sérti a régészeti örökség földben rejlő emlékeit. Amennyiben ezek területén elkerülhetetlen az építési tevékenység, annak eljárásába a kulturális örökségvédelmi

hatóságot be kell vonni. Ilyen esetben megelőző régészeti feltárássra kell számítani, amelynek költségeit a beruházónak kell viselnie.

A jelenleg hatályos jogszabályok szerint a település területén a régészeti feladatellátásra a megyei hatáskörű Laczkó Dezső Múzeum (8200 Veszprém, Török Ignác utca 7.) jogosult.

Régészeti ügyekben szakhatóságként, illetve szakkérdés vizsgálatában jelenleg Veszprém megye teljes területén a Veszprém Megyei Kormányhivatal, Veszprémi Járási Hivatala Hatósági Főosztály Építésügyi és Örökségvédelmi Osztály (8200 Veszprém, Mindszenty József u. 3-5. Levelezési cím: 8210 Veszprém, Pf.: 1000. tel.: 88-550-497, e-mail: veszprem.epitesugy@veszprem.gov.hu) az illetékes.

Ez a hatástanulmány a készítés időpontjában rendelkezésre álló adatok alapján készült. A település területén időközben előkerülő lelőhelyekről a nyilvántartást vezető hatóság (Miniszterelnökség) vezet közhiteles nyilvántartást. Javasolt minden tervezett beruházás előtt a lelőhellyel való érintettségéről időben meggyőződni.

Nyilatkozat:

A hatástanulmány készítőiként kijelentjük, hogy a hatástanulmány épített örökségi és régészeti munkarésze az örökségvédelmi jogszabályok és a hatósági eljárások figyelembe vételével készült.

A hatástanulmány készítői egyúttal nyilatkoznak arról, hogy a tanulmány készítéséhez szükséges képesítéssel, gyakorlattal és szakértői jogosultsággal rendelkeznek, szerepelnek a Miniszterelnökség által vezetett Műemléki szakértői névjegyzékben műemléki szakértőként (műemléki érték dokumentálása).

Batizi Zoltán régészeti szakértői nyilvántartási szám: 17-003

Jankovics Norbert művészettörténész, régész, műemléki szakértő:

Szakértői sz.: 21-0016

Máté Zsuzsanna építész, műemléki szakértő:

Szakértői sz.: 21-0073